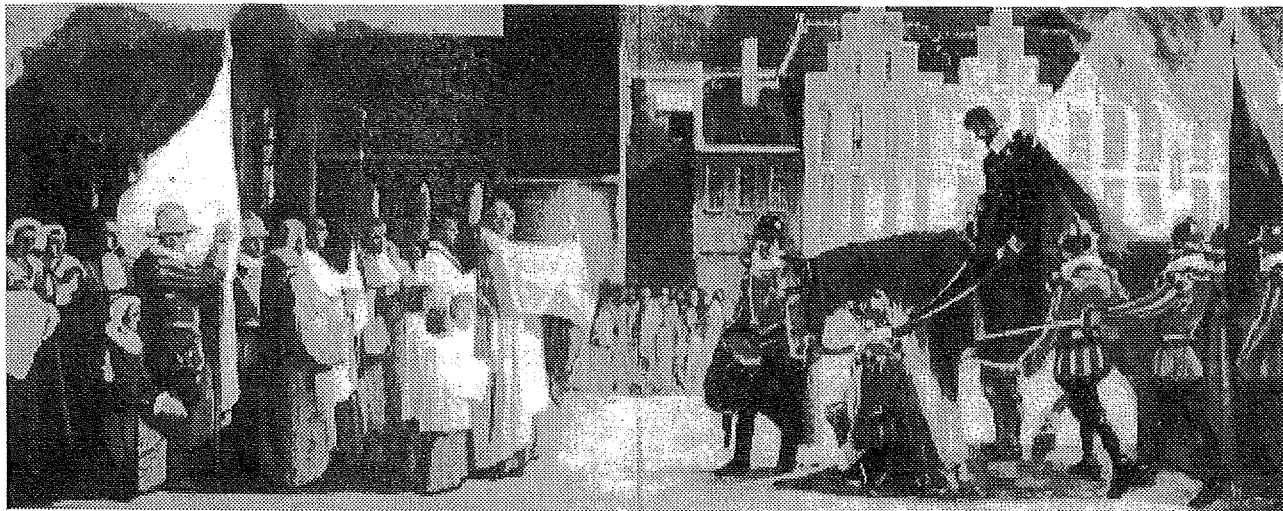

Toen er in Abcoude in het midden van de zestiger jaren van de twintigste eeuw een nieuwe gereformeerde kerk moest worden gebouwd, werd als bouwlocatie een stuk grond aan de Baarslagstraat aangekocht. Aan dezelfde straat kwam ook de ingang van deze moderne kerk te liggen. Een palen toren verrees als teken op de hoek Baarslagstraat/Vennicxstraat. De gereformeerde pastorie kwam aan de Vennicxstraat. Maar, o ironie, die straat is uitgerekend genoemd naar een pastoor, Joannes Vennicx, die eertijds onder moeilijke godsdienstige omstandigheden in Abcoude en omgeving zijn zielzorgerlijk werk verrichtte. Wie was pastoor Vennicx?

Joannes Vennicx deel I

door Oscar Swijnenberg

Van pastoor Vennicx weten we niet zo heel veel. Zijn naam komen we voor het eerst tegen als hij al kapelaan te Abcoude is. Het is de rang van een beginnend priester die zo het vak gaat leren bij een ervaren pastoor. Vanaf ongeveer 1672 werd Joannes Vennicx hier zelf pastoor. Zijn pastoraat zou 44 jaar duren tot zijn dood op 4 maart 1716. Het is een periode geweest waarin de katholieken zich met moeite konden handhaven. Het is mede aan de inzet van Vennicx te danken dat dit gelukt is en er genoeg fundament was en bleef voor latere pastoors om op voort te bouwen.

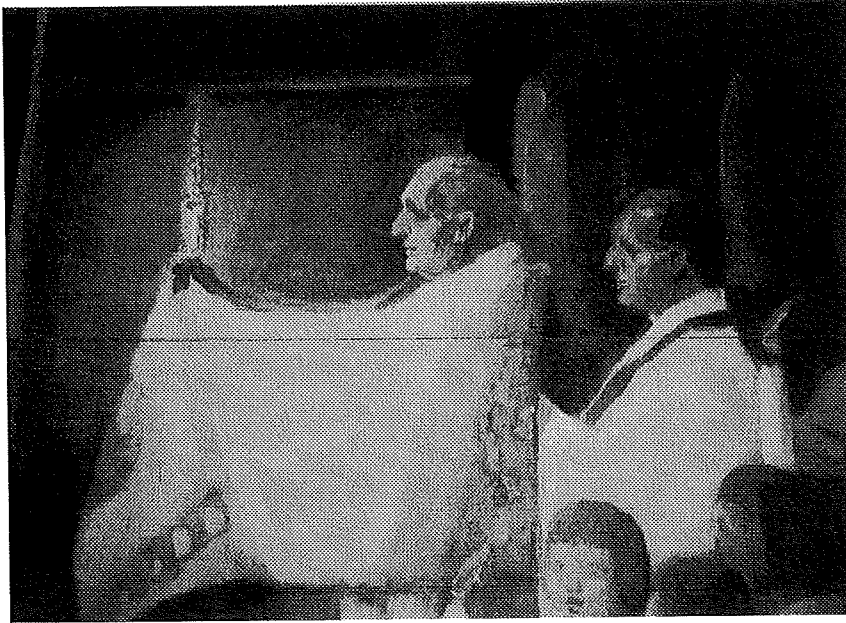
We mogen aannemen dat Vennicx in een katholieke enclave in de Republiek (de Noordelijke Nederlanden) zijn middelbare school heeft gevolgd. Alleen daar vond men katholieke, zogenaamde Latijnse scholen. De jongens die priester wilden worden,

konden daarna niet naar een grootseminarie in de buurt gaan, omdat die er nog niet waren. Voor hun verdere theologische opleiding waren ze gedwongen naar het buitenland uit te wijken, naar Keulen of Leuven. Omdat Vennicx later als priester ressorteerde onder het kapittel van Haarlem, mogen we aannemen dat hij in Leuven in het convict (= klooster) woonde dat vanuit Haarlem was gesticht en ook van daaruit werd beheerd. Dat was het Hollands College, beter bekend onder de naam Pulcheria. Dat betekent 'allschoonste' en duidt op een Maria-beeld in de gevel.

De vraag tot welk bisdom Abcoude eigenlijk hoort, wordt door priester en leek tot op de dag van vandaag veelvuldig gesteld. Formeel viel de parochie van de H.H. Cosmas en Damianusparochie van Abcoude altijd onder Utrecht. Maar residerende bisschoppen waren er destijds niet

meer en het college dat allerlei zaken regelde, het kapittel, ontbrak in Utrecht, terwijl het in Haarlem in functie was gebleven. Dat is de reden dat de parochie alhier zich wendde tot dat kapittel. Een situatie die geduurd heeft tot het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie in 1853. Hoewel de katholieke godsdienst overal in de Republiek officieel verboden was, werd er stilzwijgend heel wat toegelaten. De Nederlandse tolerantie deed zich ook in dit opzicht gelden. Vooral wanneer men met geld over de brug kwam of zich als katholiek of katholieke pastoor op andere wijze verdienstelijk maakte, was er heel wat mogelijk. In het geval van Vennicx is dat overduidelijk. Uit het vervolg moge dit blijken.

Vennicx is te Abcoude eerst kapelaan bij pastoor Van Delden, een 'vreedzaam doch vreesachtig' man. Deze pastoor scheen ook de 'Bijlemer' of

Het initiatief van pastoor Vennicx om de Franse soldaten met het H. Sacrament tegemoet te treden, is tussen 1928 en 1936 door de toenmalige kapelaan Kroon (een begaafd en studierend kunstschilder) op een schilderij vereeuwigd. Pastoor Sloet heeft model gestaan voor de figuur van pastoor Vennicx, de andere priester is kapelaan Kroon zelf. Het grote schilderij is te zien in het ingangsportaal van de rooms-katholieke kerk.)

Bijlmermeer te bedienen. Richting Utrecht strekte de statie van Abcoude zich uit tot Loenersloot. In beide richtingen naar het Noorden en naar het Zuiden toe, had Van Delden te kampen met grensproblemen. In de Bijlmermeer waren het dissidente priesters van elders die hem beletten daar zijn werk te doen. Vanuit Slootdijk maakte zijn collega veel moeilijkheden. Van Delden werd intussen ouder. De moeilijke situatie waarin hij als pastoor verkeerde, dwongen hem tenslotte met emeritaat te gaan. In zijn ontslagbrief voerde hij zijn leeftijd aan om zijn functie te mogen neerleggen.

Joannes Vennicx werd als zijn opvolger benoemd met toestemming van de apostolisch vicaris, Van Neercassel, en het kapittel van Haarlem. Hij nam zijn taak als pastoor voortvarend ter hand. Een enorme handicap vormde het feit dat hij niet over een kerkgebouw kon beschikken. Voor de eredienst moest hij zijn toevlucht zoeken in boerenwoningen en schuren. De vieringen die gehouden werden noemde men 'vergaderingen'. Zo scheen Vennicx met zijn gelovigen dikwijls te 'vergaderen' in de hofstede Oversticht. Deze lag aan de overkant van de Holendrecht en dus op Hollandse grond en werd bewoond door een zekere Mollo of Molo, die we hierna nog tegen zullen komen. De wereldlijke overheden

waren in Holland minder streng dan in het Utrechtse waar Abcoude onder viel. De gelovigen waren daarom gaarne bereid naar deze boerderij net buiten het Utrechtse grondgebied uit te wijken. Op de plek van het voormalige Oversticht ligt nu ongeveer de boerderij Nederhoven. Aan het probleem dat samenhang met de kerkelijke behuizing kwam door onverwachte omstandigheden plotseling een eind. We schrijven dan het jaar 1672. De situatie die ontstaat geeft Vennicx, de nieuwbakken pastoor, de gelegenheid zich te profileren als een moedige herder van zijn kudde en een gerespecteerd dorpsgenoot. Dat roemruchte jaar staat in onze vaderlandse geschiedenis te boek als 'Rampjaar'. Frankrijk, Engeland, Keulen en Munster verklaarden toen de oorlog aan de Republiek. Het waren de Franse troepen die in dat jaar de stad Utrecht en een deel van de provincie hadden veroverd. Op een gegeven moment verschenen zij met 500 man voor Abcoude. Graaf Johan Maurits van Nassau was met een kleine bezetting op het slot. Dat bestaat thans niet meer en lag op de hoek Winkeldijk/De Horn. Een verlagening in het weiland geeft nog de contouren van de slotgracht aan. De graaf kon met de zijnen weinig uitrichten. De Franse drongen het dorp binnen en stichtten hier en daar brand, omdat de dorpelingen gewei-

gerd hadden de gevraagde brandschattingen te betalen. Het hele dorp liep gevaar. De Dorpskerk had reeds vlam gevat. Pastoor Vennicx liet het er niet bij zitten. Hij ging de Fransen - die immers katholiek waren - met het Allerheiligste tegemoet. Dat is de tijdens de mis geconsacreerde hostie die in een (meestal gouden) toonder, de zogenoemde monstrans, werd uitgesteld en in processie werd rondgedragen. Vennicx vroeg nederig om vergeving voor het dorp in naam van Degene die in het H. Sacrament tegenwoordig was. De Fransen raakten kennelijk onder de indruk en de commandant gebood de soldaten zich terug te trekken en het brandstichten te staken. Hij beval ze zelfs de reeds gestichte branden enigszins te blussen. Hierop spoedde pastoor Vennicx zich met enkele mannen richting Dorpskerk. Zij hebben met hun bluswerkzaamheden het gebouw voor de ondergang behoed. Het lijdt geen twijfel: de pastoor zelf heeft eerst het Allerheiligste in veiligheid gebracht, eer hij aan het blussen ging deelnemen. Vraag is: waar heeft de pastoor het H. Sacrament heengebracht? Niet naar de Dorpskerk, want die was reeds bijna een eeuw in protestantse handen. Aannemelijk is dat er ook gekerkt werd in een particulier huis. Dat heeft waarschijnlijk gestaan aan de huidige Kerkstraat ter hoogte van de nummers 8, 10 en 12. Hier had pastoor Joannes Visscher enig decennia daarvoor op de zolder een clandestien kerkje ingericht.

Oscar Swijnenberg

N.B.: De bronnenverantwoording volgt bij deel II (Red.)